

บทที่ 4 การกระทำละเมิดร่วมกัน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 432 บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลหลายคนก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นโดยร่วมกันทำละเมิด ท่านว่าบุคคลเหล่านั้นจะต้องร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น ความข้อนี้ท่านให้ใช้ได้ตลอดถึงกรณีที่ไม่สามารถสืบรู้ตัวได้แน่ว่าในจำพวกที่ทำละเมิดร่วมกันนั้น คนไหนเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นด้วย

อนึ่ง บุคคลผู้ยงส่งเสริมหรือช่วยเหลือในการทำละเมิด ท่านก็ให้ถือว่าเป็นผู้กระทำละเมิดร่วมกันด้วย

ในระหว่างบุคคลทั้งหลายซึ่งต้องรับผิดชอบร่วมกันใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นท่านว่าต่างต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน เว้นแต่โดยพฤติการณ์ศาลจะวินิจฉัยประการอื่น”

If several persons by a joint wrongful act cause damage to another person, they are jointly bound to make compensation for the damage. The same applies if, among several joint doers of an act, the one who caused the damage cannot be ascertained.

Persons who instigate or assist in a wrongful act are deemed to be joint actors.

As between themselves the persons jointly bound to make compensation are liable in equal shares unless, under the circumstances, the Court otherwise decides.

มาตรานี้มีที่มาจาก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 830⁵⁰

เห็นได้ว่ามาตรานี้เป็นเรื่องที่มีบุคคลหลายคนร่วมกันทำละเมิด จึงถูกกำหนดให้ต้องมาร่วมกันรับผิดชอบ แต่กฎหมายมิได้ให้ความหมายของ “การร่วมกันทำละเมิด” ไว้ว่าเป็นเช่นไร ปัญหาว่า

⁵⁰ Section 830 [Accomplices and Participants]

- (1) If several persons though a jointly committed delict have caused damage, each is responsible for the damage. The same applies if it cannot be discovered which of several participants has caused the damage though his action
- (2) Instigators and Accomplices are in the same position as joint actors.

- (2) Instigators and Accomplices are in the same position as joint actors.

1) นาย ก. ขับรถมาด้วยความเร็วสูง ชนนาย ข. และขณะเดียวกันมีนายแดงขับรถมาด้วยความเร็วสูงเช่นกันและมาชนนาย ข. พร้อมกัน ถามว่า กรณีเช่นนี้ นาย ก. กับนายแดงเป็นผู้ร่วมกันทำละเมิดตามมาตรา 432 หรือไม่

2) นาย ก. กำลังทำร้ายนาย ข. อยู่แล้ว นายแดงเข้ามาช่วย นาย ก. รุมทำร้าย นาย ข. อีก โดย นาย ก. ไม่รู้จักนายแดงและไม่ได้เรียกให้นายแดงช่วย กรณีเช่นนี้จะถือว่า นาย ก. และนายแดงเป็นผู้ร่วมกันทำละเมิดตามมาตรา 432 หรือไม่

“การร่วมกันทำละเมิด” ต้องเป็นการกระทำโดยมีเจตนาหรือความมุ่งหมายร่วมกัน (Common design) ไม่ใช่เพียงมีเจตนาคล้ายคลึงกันหรือทำนองเดียวกัน (Similarity of design) และไม่ใช่เพียงกระทำการในเวลาเดียวกันพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้จะต้องมีการกระทำร่วมกัน (ฎีกาที่ 1472/2506) เพื่อความมุ่งหมายร่วมกันด้วย (Concerted action to a common end)⁶¹ กล่าวคือ ต้องมีการร่วมกันทั้งกายและใจนั่นเอง ดังนั้นในกรณีที่นาย ก. ประมาท ขณะเดียวกันนายแดงก็ประมาทขับรถมาชนนาย ข. ซ้ำกัน จะถือว่านาย ก. และนาย ข. มีเจตนาร่วมกันไม่ได้ หรือนาย ก. ทำร้ายนาย ข. อยู่ก่อน ต่อมานายแดงเข้าร่วมกันทำร้าย จะถือว่านาย ก. และนายแดงเป็นผู้ร่วมกันทำละเมิดไม่ได้ เพราะขาดการร่วมใจขาดเจตนาในการร่วมกันทำละเมิด

การร่วมกันกระทำละเมิด จึงหมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมใจกันกระทำการอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นซึ่งเป็นละเมิด โดยบุคคลเหล่านั้นอาจทำพร้อมกันหรือไม่ก็ได้ อาจทำอย่างเดียวกันหรือแบ่งหน้าที่กันทำก็ได้ อาจเป็นตัวละครทำด้วยกัน หรือเป็นผู้ใช้ ผู้จ้างวาน ผู้สนับสนุน ผู้ยุยงส่งเสริม หรือผู้ช่วยเหลือก็ได้ (มาตรา 432 วรรคสอง) การช่วยเหลืออาจเป็นการช่วยทางอ้อม เช่น การงดเว้นการกระทำตามหน้าที่ซึ่งพึงต้องทำเพื่อป้องกันผล อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นกระทำละเมิดได้ หรืออาจช่วยโดยการให้เครื่องมือหรือยานพาหนะก็ได้ การแสดงกริยาอาการเห็นด้วยก็ถือว่าเป็นผู้ร่วมกระทำละเมิดได้ เช่น แดงกล่าวใส่ร้ายดำให้เขี้ยวฟัง ขาวอยู่ในที่นั้นแล้วพยักหน้ายอมรับอันเป็นการยืนยันถ้อยคำที่แดงกล่าว ถือว่า ขาวร่วมกระทำละเมิดกับแดง

ข้อสังเกต ผู้ที่ร่วมกันทำละเมิดในทางแพ่งนี้แตกต่างกับทางอาญา ในทางอาญาแยกตัวผู้กระทำออกเป็นตัวละคร ผู้ใช้ ผู้สนับสนุนหรือยุยงส่งเสริม โดยกำหนดคราวโทษสำหรับผู้กระทำผิด

⁶¹ ไพจิตร บุญญพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, หน้า 65.

ไว้ไม่เท่ากัน (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83 ถึง 86) แต่ในทางแพ่งถือว่าบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ร่วมกันทำละเมิด อันต้องรับผิดชอบร่วมกันทั้งสิ้น

ตัวอย่างการร่วมกันทำละเมิด

1. ก. ข. ค. เข้าไปในบ้านของเจ้าทรัพย์ ก. จับเจ้าทรัพย์มัดไว้แล้วเอาปืนขู่ ข. คูดันทาง และ ค. เก็บทรัพย์สินในบ้านมารวบรวมไว้
2. ก. ชักยอกทรัพย์ของผู้อื่นไปขาย ข. รับซื้อทรัพย์นั้นไว้ (ฎีกาที่ 767/2478)
3. ก. ขายเรือนของผู้อื่นให้ ข. โดยไม่มีอำนาจ ข. ซื่อไว้ทั้งที่ทราบความจริง ค. เข้าช่วยรี้อเรือนทั้งที่ทราบความจริงด้วย ก. ข. ค. ร่วมกันทำละเมิดต่อเจ้าของเรือน (ฎีกาที่ 730/2493)
4. ส่วนราชการอนุมัติให้ ก. สร้างสะพานในคลองปิดหน้าที่ดินของผู้อื่น ก. และส่วนราชการร่วมกันทำละเมิด (ฎีกาที่ 40/2502)
5. ก. ข. ค. สมคบกันหลอกลวงเจ้าของรถยนต์ว่า ขอเช่ารถไปใช้ในระยะเวลาทางไกล ๆ แต่กลับขับรถออกข้ามจังหวัดและชนกับโศ ทำให้อรถเสียหาย ก. ข. และ ค. ร่วมกันทำละเมิดต่อเจ้าของรถยนต์ (ฎีกาที่ 1188/2502)
6. ก. ข. ค. ช่วยกันใช้มีดและขวานฟันทำลายต้นทุเรียนในสวนของโจทก์ ถือว่า ก. ข. และ ค. ร่วมกันทำละเมิด (ฎีกาที่ 1472/2506)
7. ปลัดจังหวัดอนุมัติให้ผู้ช่วยเสมียนตราจังหวัดยืมเงินโดยผิดระเบียบ วิธีการงบประมาณ และการคลังส่วนจังหวัด ทั้งผู้เบิกคือผู้ช่วยเสมียนตราจังหวัดและผู้อนุมัติคือปลัดจังหวัดร่วมกันทำละเมิดต่อองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ฎีกาที่ 1306/2515)
8. การที่จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นภรรยาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายของผู้ตายและไม่ใช้ทายาท กับ จำเลยที่ 2 ผู้ให้เช่า ทำการจดทะเบียนเลิกสัญญาเช่าที่ผู้ตายทำขึ้น โดยทราบดีว่ามีข้อสัญญาว่า ถ้าผู้เช่าขายชนม์ให้สิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าตกทอดไปยังทายาทของผู้เช่า นั้น เป็นการร่วมกันทำละเมิดต่อโจทก์ซึ่งเป็นทายาทของผู้ตาย (ฎีกาที่ 1306/2515)

ตัวอย่างที่ไม่เป็นการร่วมกันทำละเมิด

1. ก. ทำร้าย ข. ขณะเดียวกัน ค. วิ่งเข้ามาทำร้าย ข. ด้วย โดย ก. และ ข. ต่างคนต่างทำ

2. ก. ขับรถโดยประมาทเลนเล่อชน ข. ได้รับความเจ็บ ขณะเดียวกัน ก. ขับรถสวนมาโดยประมาท (หรือจงใจก็ตาม) ชน ข. ได้รับความเจ็บ (ฎีกาที่ 143-144/2521, 615-616/2523, 506-508/2525)

3. ก. สร้างถนนไม่ติดเครื่องหมายหรือสัญญาณเตือนไว้ และไม่รดน้ำถนน ทำให้เป็นฝุ่นคลบมองไม่เห็นทาง ข. ขับรถยนต์มาบนถนนสายนั้นด้วยความประมาทชนรถผู้อื่นเสียหาย ก. และ ข. ต่างมีความรับผิดชอบ แต่ไม่เป็นการกระทำละเมิดร่วมกัน (ฎีกาที่ 1506/2516)

เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าเป็นเรื่องการกระทำละเมิดร่วมกันแล้ว ผู้กระทำเหล่านั้นย่อมมีความรับผิดชอบร่วมกัน จะอ้างว่าควรแบ่งแยกความรับผิดชอบแต่ละคนเท่าที่เขาไปกระทำละเมิดมากน้อยตามส่วนไม่ได้ เพราะเมื่อร่วมกันกระทำก็เป็นการร่วมกันทำละเมิด จึงจะต้องรับผิดชอบร่วมกัน กฎหมายมุ่งหมายถึงการกระทำ มิใช่ผลของความเสียหายว่าแยกกันได้หรือไม่(ฎีกาที่ 1472/2506) ดังที่มาตรา 432 วรรคแรก บัญญัติถึงผลของการกระทำละเมิดร่วมกันไว้ว่า “...ท่านว่าบุคคลเหล่านั้นจะต้องร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น”

คำว่า “ให้ร่วมกันรับผิดชอบ” หมายความว่า เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะฟ้องลูกหนี้คนใดคนหนึ่งให้รับผิดชอบได้เต็มจำนวน หรือจะฟ้องลูกหนี้ทั้งหมดให้ร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนที่เกิดขึ้นทั้งหมดได้ หรือถ้าฟ้องลูกหนี้คนใดไม่ครบจำนวน ก็ยังมีสิทธิในการฟ้องลูกหนี้คนอื่นๆ ที่เหลือได้จนกว่าจะได้รับชำระค่าสินไหมทดแทนแล้วจนสิ้นเชิง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 291)

มาตรา 432 ยังบัญญัติต่อไปอีกว่า “...ความข้อนี้ท่านให้ใช้บังคับถึงกรณีที่ไม่สามารถสืบรู้ตัวได้แม้ว่าในจำพวกที่กระทำละเมิดร่วมกันนั้น คนไหนเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นด้วย” กรณีนี้กฎหมายบัญญัติปิดช่องว่างไว้ โดยไม่ให้ผู้ที่ร่วมกันทำละเมิดอ้างได้ว่ามีผู้ที่ทำผิดมากกว่าหรือน้อยกว่ากันเพียงใด

ตัวอย่าง ก. และ ข. นัดกันจะไปทำร้าย ค. เมื่อถึงเวลานัด ก. ตี ค. 1 ที และ ข. ตี ค. 10 ที เมื่อมีเรื่องฟ้องร้องถึงศาล กฎหมายกำหนดว่าบุคคลเหล่านี้ต้องร่วมกันรับผิดชอบ ก. จะเถียงว่าตนตี 1 ทีจะรับผิดชอบแค่ 1 ทีนั้นอ้างไม่ได้ เพราะถูกกฎหมายปิดปากแล้ว เพราะฉะนั้นถ้าหากได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำละเมิดร่วมกันแล้ว เขาก็ต้องรับผิดชอบร่วมกัน โดยไม่มีข้ออ้างได้ว่าใครทำผิดมากกว่าหรือน้อยเท่าไหน

อย่างไรก็ตาม ในระหว่าง “ผู้ร่วมกันทำละเมิดด้วยกันเอง” จะมีความรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน หมายความว่าเมื่อผู้ทำละเมิดรับผิดชอบต่อผู้เสียหายหรือชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไปแล้ว ผู้ทำละเมิดร่วมกันนั้นจะแบ่งความรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กันดังที่มาตรา 432 วรรคท้าย บัญญัติไว้

ตัวอย่าง แดง ดำ ต่าง ร่วมกันทำละเมิดต่อ ขาว ขาวเรียกค่าสินไหมทดแทน 30,000 บาท จาก แดง ดำ และต่างได้ สมมติว่าแดงรับผิดชอบเต็มจำนวน 30,000 บาท แดงก็มีสิทธิมาไล่เบี้ยดำและต่างได้คนละ 10,000 บาท เพราะกฎหมายให้รับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน

ปัญหาว่า แดงจะยกข้อต่อสู้ต่อขาว (ผู้เสียหาย) ว่าตนต้องรับผิดชอบเพียง 10,000 บาท ตามมาตรา 432 วรรคท้ายได้หรือไม่

ตามมาตรา 432 วรรคท้าย ใช้คำว่า “ต่างต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน” จึงกล่าวโดยทั่วไปได้ว่า ถ้าเป็นเรื่องการทำละเมิดร่วม ทุกคนที่ทำละเมิดร่วมต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อผู้เสียหาย เมื่อรับผิดชอบร่วมกันแล้ว ในระหว่างตัวผู้ทำละเมิดด้วยกัน บุคคลเหล่านั้นจะรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน มาเฉลี่ยกันเอง แต่จะไปอ้างต่อสู้ผู้เสียหายไม่ได้

มาตรา 432 วรรคท้ายบัญญัติว่า “...เว้นแต่โดยพฤติการณ์ศาลจะวินิจฉัยเป็นประการอื่น” หมายความว่าในกรณีที่ศาลมิได้กำหนดไว้ ผู้ร่วมกันทำละเมิดก็จะแบ่งส่วนความรับผิดชอบเท่า ๆ กัน แต่ถ้าศาลกำหนดไว้อย่างไร ก็เป็นไปตามที่ศาลกำหนด

ตัวอย่าง ชาวฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจาก แดง ดำ ต่าง ผู้ทำละเมิดร่วมกัน เป็นจำนวนเงิน 30,000 บาท ศาลตัดสินให้บุคคลทั้งสามรับผิดชอบร่วมกัน คือแต่ละคนต้องรับผิดชอบในหนี้กันอย่างสิ้นเชิงเต็มจำนวนความเสียหาย แต่ในระหว่างผู้ละเมิดร่วมด้วยกันเอง ศาลอาจกำหนดให้แดงชดใช้ 20,000 บาท ส่วนดำและต่างให้รับผิดชอบคนละ 5,000 บาท ดังนั้นเมื่อแดงชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ขาวเต็มจำนวน 30,000 บาทแล้ว แดงก็จะมาเรียกร้องจากดำและต่างได้เพียงคนละ 5,000 บาท ตามที่ศาลกำหนดไว้ แดงจะอ้างว่าให้รับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน โดยดำและต่างชดใช้ให้คนละ 10,000 บาทไม่ได้

กรณีที่บุคคลหลายคนทำละเมิด อาจเป็นเรื่องของการทำละเมิดร่วมกันตามมาตรา 432 หรืออาจเป็นเรื่องต่างคนต่างทำละเมิดแล้วเกิดผลเสียหายอย่างเดียวกัน ตามมาตรา 420 หรือ 423 ก็ได้ กรณีที่ต่างคนต่างละเมิด ต่างคนก็ต้องรับผิดชอบในผลที่ตนได้กระทำลง ซึ่งศาลอาจกำหนดให้แต่ละคนรับผิดชอบเท่ากัน หรือตามส่วนความเสียหาย หรืออาจให้รับผิดชอบร่วมกันก็ได้ มาตรา 432) และหากศาลตัดสิน

สินให้บุคคลเหล่านั้นรับผิดชอบร่วมกัน ก็เป็นไปตามมาตรา 291 ในเรื่องลูกหนี้ร่วม ดังนั้น ในระหว่างกันเองจึงอาจแบ่งส่วนความรับผิดชอบได้ตามมาตรา 296

ข้อสังเกต

คำว่า “ร่วมกันรับผิดชอบ” กับคำว่า “ร่วมกันละเมิด” มีความแตกต่างกัน เพราะคำว่าร่วมกันละเมิดมีเฉพาะในบทบัญญัติ มาตรา 432 เท่านั้น และเป็นบทบัญญัติถึงลักษณะของการกระทำว่าเมื่อกระทำละเมิดร่วมกันก็ต้องรับผิดชอบร่วมกัน แต่คำว่า “ร่วมกันรับผิดชอบ” มิได้มีแต่เฉพาะในมาตรา 432 เท่านั้น บุคคลอาจต้องร่วมรับผิดชอบกับผู้อื่นได้หลายกรณี นอกจากร่วมรับผิดชอบตามมาตรา 432 เท่านั้น บุคคลอาจต้องร่วมรับผิดชอบกับผู้อื่นได้หลายกรณี นอกจากร่วมรับผิดชอบตามมาตรา 432 แล้ว ความรับผิดชอบร่วมกันยังปรากฏอยู่ในบทบัญญัติมาตรา 425 ถึง 430 ด้วย

คำถามท้ายบท

ข้อ 1. ก. จ้าง ข. ให้เช่า ค. โดยตกลงค่าจ้างกัน 50,000 บาท หลังจากที่รับจ้างเสร็จสิ้นแล้ว ข. ถูกจับได้และให้การรับสารภาพว่า ก. เป็นผู้ว่าจ้างตนให้เช่า ค. ทายาทของ ค. จะฟ้องใครให้รับผิดชอบละเมิดได้บ้าง อนึ่ง หาก ก. จะฟ้อง ข. เรียกค่าเสียหายในทางละเมิดต่อชื่อเสียง ท่านเห็นว่าจะฟ้องได้หรือไม่

ธงคำตอบ

หลักกฎหมาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420, 423 และ 432

วินิจฉัย การกระทำของ ก. และ ข. เป็นละเมิดต่อ ค. ตาม ป.พ.พ. มาตรา 420 ประกอบมาตรา 432 กล่าวคือ เป็นการกระทำโดยจงใจทำผิดกฎหมายให้ได้รับความเสียหายต่อชีวิต ซึ่งเป็นการกระทำโดยร่วมกันกระทำละเมิด จึงต้องร่วมกันรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหาย ทายาทของ ค. จึงฟ้อง ก. และ ข. ร่วมกันรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้

ก. ไม่อาจฟ้อง ข. ให้รับผิดชอบในความเสียหายต่อชื่อเสียงได้ เพราะความรับผิดชอบในทางละเมิดต่อชื่อเสียงนั้น มีองค์ประกอบสำคัญในเรื่องข้อความที่กล่าวหรือไขว่ขว้านนั้นจะต้องฝ่าฝืนต่อความจริง เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่า “ได้มีการจ้างวานให้ฆ่ากันจริง” การกระทำของ ข. จึงไม่เป็นการละเมิดต่อชื่อเสียงของ ก. แต่อย่างไร

ข้อ 2. หนึ่ง สอง และสาม สมคบกันไปปล้นทรัพย์ที่บ้านของสี่ โดยระหว่างปล้นหนึ่งได้ใช้ปืนจี้และจับสี่มัดไว้กับเสาเรือนขณะที่เก็บกวาดทรัพย์สินอยู่นั้น หนึ่งจำได้ว่าสี่เคยบวชเป็นพระอยู่ที่วัดเดียวกันกับตนเมื่อ 10 ปีก่อนนั้น ด้วยความสงสารหนึ่งจึงบอกให้สองและสามคืนทรัพย์สินให้สี่ทั้งหมด แล้วแก้มัดปล่อยสี่ให้เป็นอิสระ หลังจากนั้นก็แยกย้ายกันหลบหนีไป สี่จะฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนทางละเมิดได้เพียงใดหรือไม่

ธงคำตอบ

หลักกฎหมาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420, 446 และ 432

วินิจฉัย แม้การกระทำของหนึ่ง สอง และสาม จะไม่ทำให้สี่ได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน เพราะมีการคืนทรัพย์ให้ไปแล้ว แต่การกระทำของ หนึ่ง สอง และสาม เป็นการร่วมกันทำละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของสี่ ตามมาตรา 420 และ 432

สี่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันมิใช่ตัวเงินตามมาตรา 446 โดยศาลมีอำนาจกำหนดให้ได้ตามจำนวนที่ศาลจะเห็นสมควร ตามพฤติการณ์และความร้ายแรงของละเมิด

สุภาษิตกฎหมาย

QUI JURE SUO UTITUR NEMINEM LAEDIT

ผู้ใช้สิทธิของตนย่อมไม่ทำความเสียหายให้แก่ผู้ใด